

Тетяна Форманюк

ШЕВЧЕНКІАНА НА МАРКАХ ТА ПОШТОВИХ КАРТКАХ З КОЛЕКЦІЇ НМІУ

Небагато культур мають поетів рівня Тараса Григоровича Шевченка – геніального поета, художника, філософа і мислителя. Його слова крилаті, а ідеї актуальні. Про нього пишуть, його цитують, його вшановують.

Ненав'язливою ефективною можливістю нагадати світові про велич Т.Г. Шевченка є «візитівки» держави – українські поштові картки та марки, конверти та штемпелі спецпогашення. Філателістична шевченкіана налічує понад 110 років. Ще у 1904 р. до 90- річчя від дня народження Т. Шевченка Українська радикальна партія в Коломиї видала дві марки із зображенням Кобзаря [3; 30]. 1919 р. 14 марок номіналом від 1 до 200 гривень замовив уряд УНР у Відні [3, 22; 23]. Цю серію оформив художник М. Івасюк. Серед зображень був і портрет Кобзаря (рис. 3), який був створений для марки на основі відомого живописного твору І. Крамського (1871). На цій марці номіналом 20 гривень Т. Шевченка, обрамленого орнаментом, зображено у смушковій шапці. В обіг ці марки так і не надійшли, тому що УНР була окупована більшовиками, а її уряд 16 грудня 1919 р. виїхав за кордон. Пізніше ці марки використовували як агітаційні [3; 31].

Крім колишнього СРСР, де часто видавалась поштова атрибутика до ювілеїв Т. Шевченка, в 1971 р. конверт із маркою, на якій був зображений поет, випустили в Парагваї. Надрукувати її генерала Стресснера переконав український емігрант М. Самоверський [4, 10–18]. 1976 р. Український конгресовий комітет Америки надрукував блок, у якому на одній марці були намальовані Т. Шевченко та Дж. Вашингтон [4, 10–18].

2014 р. до 200-річчя Кобзаря про випуск поштової марки із зображенням Т. Шевченка оголосила Українська асоціація Нової Зеландії. На ній ювіляр був зображений у вигляді учасника євромайдану на тлі палаючої барикади із шиною на плечі [7].

У колекції НМІУ у групах «Філокартія» (ФК), «Філателія» (ФІЛ) і «Гравюра та літографія» (ГРЛ) зберігається 35 творів шевченкіани. Поштові художні картки та марки, присвячені Кобзарю, за змістом можна поділити на оригінальні художні твори (ФК–593, ФК–1461, ФК–1462, ФК–1032, ФК–1530; ФІЛ–303, ФІЛ–329, ФІЛ–364, ФІЛ–432, ФІЛ–800, ФІЛ–857, ФІЛ–1091, ФІЛ–1211, ФІЛ–1155, ФІЛ–1257, ФІЛ–1861; ГРЛ–3598/40); репродукційні – відтворення творів живопису і графіки Шевченка (ФІЛ–747, ФІЛ–1918, ФІЛ–1919, ФІЛ–1920, ФІЛ–2018–2021; ГРЛ–3591/2) та фотонатурні – фотографії шевченківських місць (ФК–14, ФК–1021, ФК–1474; ФІЛ–306, ФІЛ–382, ФІЛ–1255, ГРЛ–3598/38).

Рис. 1. Марка поштово-добродійного випуску «Допомога голодуючим». Худ. О. Моренков. УСРР, червень 1923 р. (ФІЛ–1861).

1923 р. була випущена перша поштова марка УСРР з портретом Т. Шевченка номіналом 20 крб. та написом «На допомогу голодуючим» (рис. 1). Частина коштів, перерахованих з продажу, йшла на допомогу українцям, котрі постраждали від неврожаю. Марка виконана в теплій коричневій гамі, а портрет поета оточений традиційним українським рослинним орнаментом.

Рис. 2. Картка поштова «Т.Г. Шевченко. 1814–1861». УРСР, 1920-ті рр. (ФК-1530).

На початку 1920-х рр. Київський музей революції з нагоди святкування пам'яті Тараса Григоровича видав так багато поштових карток [1, 185–187], що потім їх нереалізовані екземпляри у музеї використовували як каталожні картки. На цих картках зображені хата, де народився Кобзар, і поет на засланні в Орській фортеці (рис. 2).

Рис. 3. Картка поштова «Шевченко коло Дніпра». Російська імперія, поч. ХХ ст. (ГРЛ-3598/40).

Картка початку ХХ ст. «Шевченко коло Дніпра» (рис. 3) є репродукцією картини українського живописця і графіка К. Трутовського (1875), яка спочатку мала назву «Кобзар над Дніпром». На картці зображено Т. Шевченка, який сидить на поваленому стовбурі дерева, притиснувши до себе бандуру, а за його спиною зображене Дніпро.

У групі «Філателія» є серія С. Поманського випуску 1939 р. «125 років від дня народження українського народного поета Т.Г. Шевченка». Одна марка (ФІЛ-800) є репродукцією автопортрета молодого Кобзаря 1840 р., друга (ФІЛ-1155) – репродукцією світлини І. Досса 1858 р., з якої Шевченко (у зрілому віці, без головного убору, в костюмі) проникливо дивиться на глядача. Ще один малюнок С. Поманський зробив до марки «Пам'ятник Т.Г. Шевченку у Харкові» (ФІЛ-857).

Серія «Українські письменники і поети» (ФІЛ-1462) у 1956 р. була виконана художником О. Артамоновим. В ній Шевченко зображений у костюмі.

1954 р. були випущені марка художника М. Щипаєва «300 років возз'єднання України з Росією» (ФІЛ-303) та поштова картка Л. Столигво «Т.Г. Шевченко» (ФК-1461).

1939 р. була надрукована художня картка з гравюри В. Мате (1856–1966), що відтворює фотографію А. Ден'єра, де Т. Шевченко представлений в шапці зі смушка і в кожусі (рис. 4).

Рис. 4. Картка поштова з портретом Т.Г.Шевченка. Худ. В. Мате (за автопортретом Т. Шевченка). РСР, Москва, 1939 р. (ФК-1032).

Останні радянські марки та конверт вийшли в 1989 р. На марці (ФІЛ-364) ми бачимо погрудний портрет Кобзаря, виконаний з фотографії 1860 р. А на конверті «150 років першому виданню збірника віршів Т.Г. Шевченка «Кобзар» (ФІЛ-329) поет представлений на тлі розгорненої книги.

У роки незалежності Пошта України в 1995 р., у серії поштових марок «Світочі української літератури», випустила марку художника Р. Цессіна «Т.Г. Шевченко. 1814–1861» (ФІЛ-1091): на блакитному тлі з рослинним орнаментом та «Кобзарем» зображено погруддя митця, прикрашене лавровими гілками зі стрічкою.

Марка «Пам'ятник Т.Г. Шевченку» (ФІЛ-1211), на якій зображений монумент поету у Канєві та Будинок Черкаського обласного краєзнавчого музею, була випущена до ІV філателістичної виставки, 1997 р. проведеної у Черкасах.

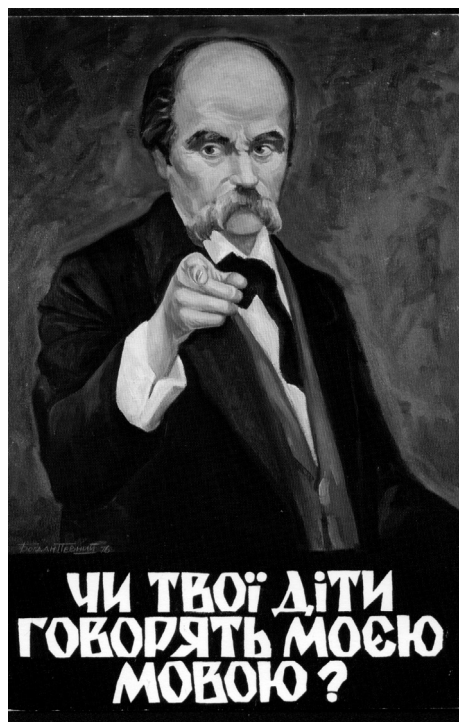

Рис. 5. Картка поштова «Чи твої діти говорять моєю мовою?». Худ. Б. Певний. США, Нью-Йорк, 1990 р. (ФК-593).

2001 р. був виданий конверт на честь 12-річчя відновлення Тернопільського обласного Товариства української мови ім. Т. Шевченка, заснованого у 1868 р. в Галичині.

Рис. 6. Блок марок поштових «Аскольдова могила» серії «Київ очима художників». Україна, 2002 р. (ФІЛ-2018-2021).

Наприкінці 1990-х рр. у колекцію НМІУ «Філокартія» з Нью-Йорка надійшла картка (рис. 5), створена для журналу «Сучасність» художником і співредактором Б. Певним. Т. Шевченко, зображений майже на повний зріст, у сучасному костюмі, звертається до глядача: «Чи твої діти говорять моєю мовою?».

Т. Шевченко митець багатогранний. Талант художника проявився у нього раніше, ніж талант поета. Жіночі образи посідають особливе місце у творчості Шевченка. Одна з найскравіших картин Шевченка – «Катерина» (1840), що стала певним етапом не лише в творчості Т. Шевченка, але й в становленні критичного реалізму в українському мистецтві першої пол. ХІХ ст. Цій картині присвячені марки 1979 (УРСР) і 2007 (незалежна Україна) рр. випуску (ФІЛ-747, ФІЛ-1919) [6, 6].

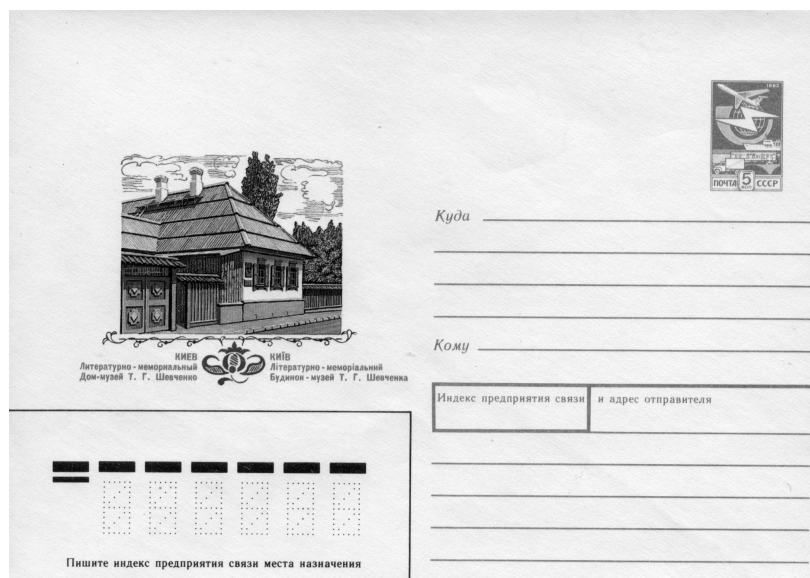

Рис. 7. Конверт поштовий «Київ. Літературно-меморіальний Будинок-музей Т.Г. Шевченка». Худ. Н. Ветцо. СРСР, Перм, 1987 р. (ФІЛ-382).

Рис. 8. Картка поштова «Шевченківська могила у Каневі». Поч. ХХ ст. (ГРЛ-3598/38).

2007 р. вийшла марка з одним з перших автопортретів Кобзаря (ФІЛ-1920), написаним в 1840 р. [6, 11]. На поштовому блоці 2013 р. «Автопортрет» (ФІЛ-2580) бачимо Т. Шевченка на засланні в Орську.

Т. Шевченко – неперевершений майстер пейзажу. У листі О. Бодянському, датованому 1844 р., Тарас Григорович писав: «Я хочу рисувать нашу Україну...». Перебуваючи в Києві в 1845 р., він створив акварель «Аскольдова могила», у 2002 р. відтворену на поштовій марці (рис. 6) [2, 25].

Зображення на картці початку ХХ ст. «Автопортрет у темному костюмі. 1860 р.» (ГРЛ-3591/2), пройняте глибоким ліризмом.

Деякі випуски друкованої продукції були присвячені шевченківським місцям. На конверті 1987 р. «Київ. Літературно-меморіальний Будинок-музей Т. Г. Шевченка» (рис. 7) зображена філія Національного музею Т. Шевченка – будиночок, де поет жив з 1846 р. і до свого арешту 5 квітня 1847 р.

Рис. 9. Картка поштова «Пам'ятник Т.Г. Шевченку». Україна, Канів, 2010-і рр. (ФК-1474).

Інші поштові картки з колекції НМІУ (ГРЛ-3598/38; ФІЛ-306, ФІЛ-1254-1255; ФК- 1474) зображують краєвиди Канева та пам'ятник Т. Шевченку, встановлений в 1939 р. скульптором М. Манізером. Завдяки цим карткам, конвертам та маркам можна простежити історію місця, де було поховано Т. Шевченка: від чавунного пам'ятного хреста (ГРЛ- 3598/38) до сучасного пам'ятника (рис. 8, 9).

Джерела та література

1. *Большаков Л.* Добро найкраще на світі... // **Вітчизна.** 1989, № 5.
2. *Гай А., Дмитренко О.* **Київщина у творчості Т.Г. Шевченка.** Біла Церква, 2004.
3. *Левітас Й., Басюк В.* **Все про марки.** Київ, 1975.
4. *Тарахан-Бережа З.* **Шевченко – поет і художник.** Київ, 1985.
5. **Т. Г. Шевченко. Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях.** Київ, 1994.
6. **Т. Г. Шевченко.** Москва, 1961.
7. Нова Зеландія [Електронне джерело]. **Поштові марки-2014.** – Режим доступу: <http://stampworld.com>uk/stamps/New-Zealand/?year=2014> – Назва з екрана